Jüdische Pester Zeitung.

אויף דיעזע צייטונג קאַנן מאַן
יעדען טאַג
פּרענומעריערען
אונד דער פּרענומעראַציאָנס-טערמין בעגיננט מיט דעם עמפּפֿאַנגע דעם ערסטען בלאַטטעס.
דיא רעדאַקציאָן בעפֿינדעט זיך אין
פּעסט
וואַיצנער בולוואַר נומ' 29
וואָהין מאַן אויך דיא פּרענומעראַציאָנס-געלדער צו זענדען בעליעבע.

יודישע פּעסטער צייטונג

דיעזעס בלאַטט ערשיינט
דרייםאל וואָכענטליך
מאָנטאַג, מיטטוואָך אונד פֿרייטאַג
אונד קאָסטעט
פֿיר עסטרייך-אונגאַרן
גאַנציעהריג 10 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. — קר. ע. וו.
פֿירטעליעהריג 2 גולד. 50 קר. ע. וו.
פֿיר'ס אויסלאַנד
גאַנציעהריג 11 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. 50 קר. ע. וו.
פֿירטעליעהרל' 2 גולד. 75 קר. ע. וו.

Nr. 69, פֿינפֿצעהנטער יאַהרגאַנג — פּעסט, פֿרייטאַג י סיון התרמ"ג. — Pest, den 15 Juni 1883.

דער עסלאַרער פּראָצעס.

דאס פֿערהאָר, וועלכעס פֿאָריגעס יאהר מיט מאָריץ שאַרף אין טיסאַ-עסלאַר אונד ניערעדהאזא פֿאָרגענאָממען וואורדע, וויrd ערסט יעצט נאָך דעם וואָרטלויטע פֿעראָפֿפֿענטליכט. איינען טהייל דיעזעס פֿערהאָרעס האבען וויר בערייטס אין פֿאָריגעם בלאטטע געבראַכט, אונד נון וואָללען וויר איך דען שלוס מיטטהיילען.

באַרי זעטצטע דיא פֿראַגען אַן מאָריץ שאַרף פֿאָלגענדערמאסען פֿאָרט:

„זיא מיססען דאָך וויססען, וואָהין דיא לייכע עסטערס געטראַגען וואורדע. לעגען זיא אויך היערבער דאס געשטענדניס אב!"

דאָריף אַנטוואָרטעטע מאָריץ: „„איך ווייס ניכט, וואָהין דיא לייכע געקאָממען. אין דער סינאַגאָגע קאָננטע מאַן זיא ניכט פֿערבערגען, דענן דאָרט העטטע זיא נור אין דען קאסטען געלעגט ווערדען קאָננען, אין וועלכעם זיך דיא „ספרי תורה" בעפֿינדען. דיעזען קאסטען אָפֿפֿנעטע מאַן אַבער ביים נאַבמיטטאגס-גאָטטעס-דיענסטע (מנחה), אונד דא זאה איך, דאס דא אויסער דען „ספרי תורה" קיין אַנדערער געגענשטאנד פֿאָרהאנדען וואר. אויך אין דער אומגעבונג דעם האָפֿעס קאָננטע מאַן זיא ניכט פֿערגראַבען, אָהנע דאס איך עס געזעהען העטטע, אונד מאַן קאָננטע זיא דאהער נור אין דיא טהייס געוואָרפֿען האבען.""

„האבען זיא נאַבמיטטאגס אָדער געגען אבענדס איינען וואַגען אָדער איינען קאַררען אין דער געגענד דער סינאַגאָגע געזעהען?"

„„ניין! מאַגליך, דאס איין וואַגען דא וואר, נאַבדעם איך מיך שלאָפֿען געלעגט. אלס איך אום 10 אוהר צו בעטטע גינג, בעפֿאַנדען זיך אין דער סינאַגאָגע נאָך יאַקאָב ליכטמאַנן, יאַקאָב זיסמאַנן, יאַקאָב ראַמער, לעאָן גראָסבערג, יאָזעף איינהאָרן אונד מיין פֿאַטער. איך ווייס ניכט, וואנן דיעזע נאָך הויזע גינגען; אויך ווייס איך ניכט, וואנן מיין פֿאַטער זיך ניעדערגעלעגט האט.""

אם 23-טען מאי פֿאָריגען יאהרעס וואורדע מאָריץ שאַרף אין ניערעדהאזא ביים געריכטסהאָפֿע אין אנוועזענהייט דעם געריכטס-פּרעזידענטען, הערן פֿראַנץ קאָרניש, דער ריכטער רושו אונד גראַאן אונד דעם שטאאַטס-אַנוואַלטעס באָטה פֿערהאָרט. נאַכדעם דער פּרעזידענט דען יונגען מאָריץ אויף דיא פֿאָלגען איינער פֿאַלשען צייגען-אויסזאַגע אויפֿמערקזאם געמאַכט אונד צו געוויססענהאַפֿטער ערצעהלונג דער ריינען וואהרהייט אויפֿגעפֿאָרדערט האטטע — ערקלערטע מאָריץ, דאס ער דיא געשטענדניססע, דיא ער אם 22-טען מאי אום האלב 2 אוהר פֿריה אין דער וואָהנונג דעם זיכערהייטס-קאָממיסערס רעטשקי אבגעלעגט, אין איהרעם גאַנצען אומפֿאַנגע איינפֿאַך ערהאַלטע. היער ערצעהלטע מאָריץ נאָכמאלס דיא גאַנצע געשיכטע מיט דעם אבשלאַכטען וואָרט פֿיר וואָרט אונד ערקלערטע, דאס ער אימער בערייט זייא, אויף זיינע אויסזאַגע איינען אייד אבצולעגען. ער זאַגטע, דאס ער דאס געשטענדניס אָהנע יעדען גייסטיגען אָדער קאָרפּערליכען צוואַנג אבגעלעגט.

נאָך דיעזעם פֿערהאָרע ערקלערטע דער שטאאַטס-אַנוואַלט, דאס מאָריץ שאַרף נור אלס צייגע, ניכט אַבער אלס אַנגעקלאַגטער צו בעטראַכטען זייא, דאָך דירפֿע ער ניכט וויעדער אין דאס עלטערנהויז צוריקגעלאַססען ווערדען, זאָנדערן מיססע אונטער אויפֿזיכט דעם געריכטסהאָפֿעס בלייבען, וויל ער זאָנסט וויעדער זיין געשטענדניס צוריקציעהען אָדער אבענדערן קאָננטע.

אם 26-טען מאי וואורדע מאָריץ אבערמאלס פֿערהאָרט.

באַרי פֿראַגטע: „ביא איהרעם פֿריהערען פֿערהאָרע זאַגטען זיא, דאס זיך עסטערס לייכע אום 5 אוהר נאַבמיטטאַג ניכט מעהר אין דער סינאַגאָגע בעפֿאַנד, זאָ דאס דיא שעכטער דיא לייכע נאָך נאַבמיטטאַג בעזייטיגט האבען מוססען. וואס מיינען זיא? וויא קאָננטע דאס געשעהען?"

דאָריף אַנטוואָרטעטע מאָריץ: „„איך גלויבע, דיא לייכע איזט ניכט צור טעמפּעל-טהירע הינויסגעטראַגען וואָרדען, דא זיא אין דיעזעם פֿאַללע העטטע געזעהען ווערדען קאָננען. מאַן האט זיא וואָהרשיינליך דורך דאס פֿענסטער דער סינאַגאָגען-פֿאָרהאַללע אינס פֿרייע געשאָפֿפֿט.""

„גיבט עס אירגענד איינען אָרט אין דער נעהע דעם טעמפּעלס, וואָ דיא לייכע וועהרענד דעם טאגעס פֿערבאָרגען ווערדען קאָננטע?"

„„היינטע גיבט עס קיינען מעהר. דאמאלס אבער גאב עס איינען זאָלכען אָרט אונד צוואַר גראדע געגענאיבער דעם פֿענסטער אין דער סינאַגאָגען-פֿאָרהאַללע. עס וואר דיעס איין הייפֿען שטראָה, וואָ זיך אויך דאמאלס זאמסטאַג דער יודישע בעטטלער מיט דען צוויא יודישען בעטטלערינגען לאַגערטען. דיעזעס שטראָה האבע איך נאָך אָסטערן אויף דען באָדען געטראַגען, וואָ דאסזעלבע אויך היינטע נאָך ליעגען מוס.""

אם 27-טען מאי 1882 וואורדע דאס פֿערהאָר מיט מאָריץ פֿאָלגענדערווייזע פֿאָרטגעזעטצט:

באַרי: „וואָרען זיא אַן דעם מאָרגען יענעס טאַגעס, אַן וועלכעם עסטער ערמאָרדעט וואורדע, אים טעמפּעל אַנוועזענד? וואנן האבען זיא אונד וואנן האבען דיא איבריגען יודען דען טעמפּעל פֿערלאַססען? בליעב דאמאלס נאָך יעמאנד אים טעמפּעל צוריק?"

מאָריץ: „„ביא דעם מאָרגען-געבעטע וואר איך מיט מיינעם פֿאַטער אונד דען איבריגען יודען אים טעמפּעל. געגען 11 אוהר האבען וויר אונד אויך דיא איבריגען יודען דען טעמפּעל פֿערלאַססען, פֿאַר דעם טעמפּעל בליעבען בלאָס דיא דרייא פֿרעמדען שעכטער אונד דער יודישע בעטטלער. אלס איך נון דיא טעמפּעל-טהירע שליעסען וואָללטע, דא זאַגטען מיר דיעזע, איך מאַכטע נאָך ניכט צושליעסען, זיא וואָללען איהרע „טליתים" ערסט אים טעמפּעל אבלעגען. איך ליעס זיא דאָרט שטעהען אונד גינג אין אונזערע וואָהנונג. וויא מיין פֿאַטער, דער צום פֿענסטער הינויסשויטע, מיר בעפֿאהל, דאס פֿאַראיבערקאָממענדע בייערן-מעדכען הערייצורופֿען, דאמיט עס פֿאָן אונזערעם טישע דיא לייכטער אבנעהמע, וועלכעם בעפֿעהלע איך אויך פֿאָלגטע. אלס איך דיא עסטער געריפֿען אונד מיט איהר אַן דער טעמפּעל-טהירע פֿאָראיבערגינג, דא שטאַנדען דיא „שוחטים" אונד דער „אורח" ניכט מעהר פֿאָר דעם טעמפּעל, זאָנדערן וואָרען וויעדער אים טעמפּעל. איך ווייס דיעזעס דאהער, וויל איך דורך דיא אָפֿפֿענשטעהענדע טהירע דער טעמפּעל-פֿאָרהאַללע דען יודישען בעטטלער אין דער פֿאָרהאַללע שטעהען זאה, וויא ער הערויסגעניקט. דיא איבריגען „שוחטים" האָרטע איך וויעדער אים טעמפּעל נאָך בעטען.""

„מיט וועלכען וואָרטען ריעף דער יודישע בעטטלער דיא עסטער שאַלימאָשי אים איהרער וואָהנונג הינויס?"

„„דער יודישע בעטטלער זאַגטע דעם מעדכען: עס מאַגע אין דיא סינאַגאָגע געהען, אום דא עטוואס הערויסצוטראַגען.""

„וואָרען לאַזאַר ווייסשטיין, אַדאָלף יונגער, אבראַהאַם בראון אונד סאַמועל לוסטיג אום 11 אוהר עבענפֿאַללס אין דעם טעמפּעל צוריקגעבליעבען?"

„„איך זאה זיא אַללע דאָרט שטעהען אונד ווייס איך ניכט, וואנן זיא אין דען טעמפּעל גינגען, אין וועלכעם איך זיא שפּעטער ערבליקטע.""

„אלס זיא דען יודישען בעטטלער אונד דיא עסטער אים איהרעם הויזע הינויסבעגלייטעטען אונד נאַכדעם זיא געזעהען האַטטען, דאס דיא ביידען אין דען טעמפּעל גינגען — וואס טהאַטען זיא דאַנן?"

איך פֿאָלגטע איהנען בלאָס ביז אַן דיא טהירע אונזערעס הויזעס, אונד זאה נאָך, וויא זיא אין דען טעמפּעל איינגעטרעטען. איך פֿערוויילטע אונגעפֿעהר איינע ½ שטונדע אין אונזערעם הויזע, אונד אלס איך דאַנן הינויסגינג, האָרטע איך אים דעם טעמפּעל הילפֿע-רופֿע אונד איילטע צור טעמפּעל-טהירע. איך גוקטע דורך דאס שליססעל-לאָך אונד זאה אַללעס.""

„וואָ לאַג דא דאס מעדכען?"

„„געגענאיבער דער אין דען האָף געהענדען טהירע שטעהט אין דער טעמפּעל-פֿאָרהאַללע איין טיש. צווישען דיעזעם טישע אונד דער אייסערען טהירע לאַג דאס מעדכען אויף דער ערדע.""

„וואָהער נאַהם מאַן יענען דאַמאַהען אירדענען טעללער אונד יענען טאָפּף, וואָרין מאַן דאס בלוט דעם אבגעשלאַכטעטען מעדכענס געטהאַן?"

„„דאס ווייס איך ניכט! איך ווייס נור, דאס זיא ניכט אונס געהאָרטען!""

„דאס פֿערהאָר איזט בעענדעט. האבען זיא נאָך עטוואס פֿאָרצובריינגען?"

„„איך העטטע נאָך דיא ביטטע, מיינע קליידער, דיא אים הויזע מיינער עלטערן צוריקגעבליעבען זינד, היערהער בריינגען צו לאַססען, דא איך ניכט מעהר נאָך הויזע געהען וויל!""

נאָך בעענדיגונג דעם פֿערהאָרעס שטעללטע מאַן דען יונגען מאָריץ אויך דען פֿערהאַפֿטעטען „שוחטים" געגענאיבער פֿאַן אנגעזיכט צו אנגעזיכט, אונד מאָריץ זאַגטע דען שוחטים אינס געזיכט, דאס דיא עסטער שאַלימאָשי אין דער פֿאָרהאַללע דער סינאַגאָגע פֿאָן איהנען ערמאָרדעט וואורדע.

אם 20-טען יולי 1882 ליעס דער פֿערהאַפֿטעטע שוחט סאַלאַמאָן שוואַרץ דעם קאָניגליכען געריכטסהאָף אין ניערעדהאזא מעלדען, דאס ער איין געשטענדניס צו מאַכען האבע. מאַן נאַהם נון דא זיין געשטענדניס צו פּראָטאָקאָלל, וועלכעס פֿאָלגענדערמאַססען לויטעט: „איך שטאַנד אם שבת הגדול פֿאָר דער עסלאַרער סינאַגאָגע, אלס עסטער שאַלימאָשי פֿאָריבער גינג אונד מיך שפּאָטטעטע. דאס בראַכטע מיך אין צאָרן אונד איך פֿערזעטצטע דער עסטער איינען זאַלך העפֿטיגען שלאַג אויף דען קאָפּף, דאס זיא זאָפֿאָרט טאָדט צוזאַממענשטירצטע. אין מיינעם שרעקען פֿערשטעקטע איך שנעלל דיא טאָדטע הינטער דער סינאַגאָגע, בעדעקטע זיא מיט מיסט, אבענדס שלעפּפֿטע איך זיא דאַנן צור טהייס אונד וואָרף זיא זאַממט דען קליידערן אינס וואַססער."

אנפֿאַנגס שטוינטע מאַן איבער דיעזע אויסזאַגע, אַבער דער שטאאַטס-אַנוואַלט ערווידערטע היערויף: „דאס קאַנן ניכט זיין! זיא העטטען אם העלל-ליכטען טאַג איינע זאָלכע מאָרד-טהאט ניכט אויספֿיהרען קאָננען, אָהנע פֿאָן יעמאַנדעם בעמערקט צו ווערדען. זיא זינד ברוסט-קראַנק אונד שוואַך אונד קאָננטען גאַר קיינען זאָלכען מאָרד-שטרייך פֿאָללפֿיהרען. איך האבען זיא צו ווייניג קראַפֿט, אום

דאמאלס מיט נאמען אן אונד דאהער וואוסטע איך איך, דאס זיא עסטער הייסע; ביז דאהין וואוסטע איך ניה, דאס זיא דיא טאָכטער דער שאַלימאַשי אונד זאַפּ׳ים שוועסטער זייא אונד דאס זיא בייא דער הורי דיענע."

„וואס געשאה מיט עסטער אן דעם זאמסטאַג, אן דעם זיא אין דיא וואָהנונג איהרעס פֿאטערס קאם?"

„„איף דיא ביטטע מיינעס פֿאטערס נאהם זיא דיא לייכטער פֿאם טיש אונד לעגטע זיא, נאכדעם זיא זיך איף איינען שטוהל געשטעללט, איף דען קאסטען.""

„וואס געשאה מיט עסטער ווייטער?"

„„נאכדעם זיא דיא פֿינף לייכטער איף דען קאסטען געשטעללט האטטע, קאם איין יידישער בעטטלער הערייז, דער שאָן טאגס צופֿאָר מיט צווייא בעטטלערינען אונד איינעם 3-יעהריגען קנאַבען צו אונס געקאָממען וואר אונד אללע בליעבען בייא אונס ביז זאָנטאג פֿריה. וויא דער בעטטלער געהייסען, וויים איך ניכט, איך וויים ניה, דאס ער איים לאכ געקאָממען אונד פֿאָן האָהער געשטאלט וואר, איינען שוואַרצען בארט טרוג אונד ברוין וואר; דיעזער זאגטע צו עסטער, זיא זאָללע מיט איהם אין דיא סינאַגאָגע געהען אונד אלס זיא זיך וויגערטע, פֿאססטע ער זיא אן דער האנד אונד פֿיהרטע זיא איים אינזערער וואָהנונג.""

„גינגען זיא אונד איהרע עלטערן דעם בעטטלער נאך?"

„„מיינע עלטערן בליעבען אין דער שטיבע, דאָך גינג איך דעם בעטטלער נאך אונד זאה, וויא ער מיט עסטער אין דיא סינאַגאָגע גינג. נאך איינער ווילע האָרטע איך אין דער סינאַגאָגע שרייען, איך האָרטע דרייא ביז פֿיער הילפֿעריפֿע, זאָ אלס אָב יעמאנד גערופֿען העטטע: „צור הילפֿע, איהר לייטע!" דא ליעף איך צור סינאַגאָגענטהיר, דאָך וואר דיעזע געשלאָססען; נון בליקטע איך דורך דאס שליססעללאָך אונד דא דער שליססעל ניכט שטאק, זאה איך, דאס עסטער אים העמדע איף דער ערדע לאג, וועהרענד איהרע קליידער זיך איף דעם טישע בעפֿאנדען. דיא פֿרעמדען שאָכטער איים טעגלאש אונד טאַרצאל אונד דער בעטטלער היעלטען דאס מעדכען אן דען באָדען געדריקט אונד איינזער געגענווערטיגער שאָכטער סאלאמאָן שוואַרץ שניטט איהר אין דען האַלז מיט איינעם מעססער, דאס עטוואס לענגער אונד פֿיעל ברייטער וואר אלס אין געוואָהנליכעס טישמעססער. — ער טראט אם האלזע איינען שניטט. דאנן האבען דיא ביידען פֿרעמדען שאָכטער אונד דער בעטטלער דאס מעדכען איף. סאלאמאָן שוואַרץ אבער היעלט נאך איינאנדער צווייא בלוטיגע טעללער אונטער איהרען קאָפּף, דאריין פֿלאס דאס בלוט, דאס זיא שפּעטער אין איינען גראָסען טאָפּף שיטטעטען. דאנן קליידעטען זיא דאס מעדכען ווידער אן. וועהרענד זיא דאס מעדכען אנקליידעטען, קאמען איים דעם איננערען דער סינאַגאָגע נאָך פֿיער יודען: סאמועל לוסטיג, אבראהאם ברייער, לאזאר ווייסשטיין אונד אדאָלף יונגער אונד שטעללטען זיך רינגס אום דען קאָרפּער דעס מעדכענס. נון גינג איך אין דיא שטיבע צוריק אונד ערצעהלטע מיינען עלטערן, וואס איך געזעהען. דיעזעלבען האטטען זיך עבען צו טישע געזעטצט אונד האטטען צו עססען אנגעפֿאנגען. אלס איך צו ערצעהלען בעגאנן, זאגטע מיר מיינע מוטטער, איך זאָללע שווייגען.""

„גינגען זיא דאנן נאָך אין דיא סינאַגאָגע צוריק?"

„„ניין, איך אס מיט מיינען עלטערן צו מיטטאג, ביז איינגעפֿעהר נאָך איינער שטונדע דער יידישע בעטטלער איים דער סינאַגאָגע קאם אונד מיר זאגטע, איך זאָללע דיא טהיר צושפּערען. איך גינג הינייז אונד פֿאנד דען שליססעל אים פֿענסטער דער פֿאָרהאללע, אונד אָהנע דאס איך אין דיא אינגערע סינאַגאָגע געבליקט, קאם איך ווידער הערוים אונד פֿערשפּערטע דיא אייסערע טהיר. אין דער פֿאָרהאללע זאה איך ניכט מעהר דען קאָרפּער דער עסטער, איך זאה איך דא קיינע בלוטשפּורען מעהר.""

„וויא איזט דיא לייכע עסטער׳ס פֿערבאָרגען וואָרדען?"

„„דאס וויים איך ניכט.""

„וואָרים האבען זיא אלל׳ דיעס ניכט בייא איהרער ערסטען פֿערנעהמונג איינגעזאגט?"

„„איך פֿירכטעטע, מיין פֿאטער ווערדע מיך דאנן איים דעם הויזע יאגען.""

„וואס בעוואָג זיא געסטערן, אלס זיא מיט דעם זיכערהייטס-קאָממיססער אונד איינעם אנדערען העררן נאך נאַרייפֿאלו קאמען, איין געשטעננים אבצולעגען? האט זיא יעמאנד בעדראָהט אָדער זיא דאצו געצוואונגען?"

„„עס האט מיר ניעמאנד געדראָהט אונד עס האט מיך ניעמאנד געצוואונגען; זאָנדערן נאך דעם נאכטמאהלע וואר עס, דאס מיר דער הערר זיכערהייטס-קאָממיססער אונד דער אנדערע הערר זאגטען, עס טהיע איהנען לייד, דאס איך אין דען קערקער קאָממע, איך זאָלל נור דיא וואהרהייט זאגען אונד ווערדע מיינעם פֿאטער נאך מיר ווערדע איין לייד געשעהען, אונד דא איבערלעגטע איך מיר דיא זאכע אונד זאגטע איים פֿרייען שטיקען דיא וואהרהייט, וויא איך זיא יעטצט ערצעהלט האבע.""

זאָ לייטען וואָרטליך דיא שפּעטערען איסזאגען דעם מאָריץ שארף, שאָן אין דען לעטצטען וואָרטען דעם מאָריץ שארף, דאס איהם דער זיכערהייטס-קאָממיססער אונד דער אנדערע הערר געזאגט, עס טהיע איהנען לייד, דאס מאָריץ אין דען קערקער קאָממע, ווענן ער ניכט דיא וואהרהייט זאגע, ליעגט יא דאָך איינע דראָהונג, דענן מאָריץ ווערע אין קיינעם פֿאללע אין דען קערקער געקאָממען. איבריגענס מוס דיא איבערערדונגס-קונסט דעם רעטשקי באנדי נאך עטוואס שערפֿער געוועזען זיין, זאָ אוּמשטענדליך קאנן קיין אונגעבילדעטער עסלאַרער שמש-יונגע עטוואס ערצעהלען. מאן קאנן דא זאגען: רוחו של רעטשקי באנדי מדברת מתוך גרונו של משה!

דיא היעסיגען צייטונגען פֿעראָפֿפֿענטליכען איין דאס גוטאכטען דעם אוניווערזיטעטס-פּראָפֿעססאָרס דר׳ בעלקי אונד דעם געריכטס-ארצטעס דר׳ גליק איבער דיא אן דען קליידערן דער דאראָער לייכע פֿאָרגעפֿונדענען פֿלעקע. היער ווירד דאס גוטאכטען דעס בעמיקערדס פֿעללעטאר, דאס וויר אין נוממער 66 מיטטהיילטען, בעשטעטיגט, דאס דיא פֿלעקע ניכט פֿאָן בלוט, זאָנדערן פֿאָן דער פֿעטט-אבזאָנדערונג דער בערייטס פֿערוועזטען לייכע הערריהרען.

פֿערנער ווירד בעריכטעט, דאס מעהרערע צייטונגס-בעריכט-ערשטאטטער איים לאָנדאָן אונד זאַנאר איים נעוו-יאָרק נאך נירעדיהאזא רייזען, אים איבער דיא געריכטספֿערהאנדלונגען דירעקט בעריכטען צו קאָננען. טיסאַ-עסלאר אונד נירעדיהאזא זינד אלזאָ דורך דיעזע בלוט-בעשולדיגונגס געשיכטע צו „וועלט-בעריהמטען" אָרטשאַפֿטען געוואָרדען. —

פֿערלאָזונג.

דער 10. אונגארישען שטאאטס-לאָטטעריע.

בייא דער אם 12-טען יוני פֿאָרגענאָממענען ציעהונג פֿיעל דער הויפּטטרעפֿפֿער מיט 70000 גולד׳ איף ס׳ 1471 נ׳ 73; אונד דער 2-טע טרעפֿפֿער מיט 20000 גולדען איף ס׳ 800 נ׳ 56; פֿערנער געוואָננען: יע 10000 גולד׳ ס׳ 1997 נ׳ 75 אונד ס׳ 1195 נ׳ 31.

געשעפֿטסבעריכט.

פֿעסטער-פּרייזע.

געטריידע-געשעפֿט. פֿאָן ווייצען וואר געסטערן פֿיעל צו מארקטע געבראכט, דער פֿערקויף וואר גוט, 25000 מעטער-צענטנער וואורדען פֿערקויפֿט.

ווייצען, טהייס-, 100 מעטצ׳ 81 קילאָ 11,25 גול. 100 מעטצ׳ 81 קילאָ 11,15 גולד. 100 מעטצ׳ 81 קילאָ 11,17½ גול. 100 מעטצ׳ 81 קילאָ 11,25 גולד. 700 מעטצ׳ 81 קילאָ 11.20 גולדען. 1000 מעטצ׳ 80.2 ק׳ 11,20 גולד. 100 מעטצ׳ 80.6 קילאָ 11,15 גול. 800 מעטצ׳ 80, 11,15 גול. פֿעסטער-באָדען: 100 מעטצ׳ 78,5 קילאָ 10,80 גולד. — 300 מעטצ׳ 78 ק׳ 10,70 גול. 100 מעטצ׳ 77.4 ק׳ 10,40 גול. באטשקער 200 מעטצ. 78.5 קילאָ 10.95 גולדען. — נאָרד-אונגארישער 100 מעטצ׳ 77 קילאָ 10,15 גולד. — אראדער 100 מעטצר. 79 קילאָ 10,45 גולדען. — וויעסעלבורגער: 200 מעטצ׳ 78,8 קילאָ 10,85 גולד. — (אללעס פֿער 3 מאָנאטע.)

וויענער שלאכט-פֿיעהמארקט. דער אויפֿטריעב איף דעם וויענער שלאכט-פֿיעהמארקטע אם 12-טען ד׳ מ׳ בעטרוג 3112 שטיק, דאפֿאָן וואַרען: 1500 אונגארישע, 12.7 פֿאָלנישע אונד 2/9 דייטשע. דיא פּרייזע שטעללטען זיך פֿער 100 קילאָגראמם: אונגארישע מאסט-אָכסען 54—62 גולד., — פּאָלנישע — 56—60 גולד., אונד דייטשע 57—62 גולד.

לאָטטאָ-ציעהונג פֿאָם 9. יוני 1883.

בודאפעסט	26	89	72	71	6
לינץ	52	76	49	90	26
טריעסט	76	26	25	73	33

פֿעראַנטוואָרטליכער רעדאַקטעור: מאיר בר״י רייז.

קורז-טאבעללע פֿאָם 12. יוני.

געלד-קורז	פֿל.	קר.
ווילנער-אשיא	100	—
דוקאטען	5	67
עסטערייך-אונגארישעס 8 גולדען גאָלד-שטיק (20 פֿראנק)	9	52
נאפּאָלעאָנדאָר	9	52
דייטשע רייכסבאנקנאָטען	58	50
20 מארק-שטיקע	11	71
פּאפּיער-רובעל	1	17
לאָזע.		
1854-ער 4-פּראָצענטיגע שטאאטס-לאָזע	120	—
1860-ער " גאנצע	135	—
דיעזע " האלבע	139	—
1864-ער לאָזע צו 100 גולדען	166	—
דיעזע " 50 "	167	50
ראאב רעגולירונגס-[illegible]	37	—
[illegible]-לאָזע	26	—
קרעדיט-לאָזע	170	—
קלאַרי-לאָזע צו 40 גולדען	38	—
[illegible]-לאָזע	108	—
אינזבּרוקער לאָזע	20	—
קעגלעוויטש לאָזע צו 10 גולדען	20	—
קראַקויער לאָזע " 20 "	18	—
אָפֿנער לאָזע " 40 "	40	—
פּאַלפֿי לאָזע " 40 "	36	—
רודאָלף לאָזע " 10 "	20	—
סאַלם לאָזע " 10 "	51	—
וואַלדשטיינער לאָזע " 20 "	22	—
סט.-גענאַיס לאָזע " 40 "	45	—

לאָזע.	פֿל.	קר.
סטאניסלויס לאָזע צו 20 גולד.	22	—
טריעסטער לאָזע " 100 "	127	—
דיעזע " 50 "	64	—
וואַלדשטיין-לאָזע " 20 "	28	—
ווינדישגרעץ " " 20	37	—
אונגאַרישע-פּרעמיען-לאָזע צו 100 גולד.	114	75
[illegible]	109	90
[illegible]	123	—
ווערטה-פּאַפּיערע		
אונגארישע גאָלדרענטע 6%	120	45
דיעזע " צו 4%	88	95
אונגארישע פּאַפּיער-רענטע	87	15
אונגארישע גרונדענטלאַסטונגען	100	—
טעמעשוואַרער באנאטער	98	—
זיעבענבירגישע	99	—
גאַליציש	99	—
בוקאָווינא	98	—
אונגארישע אייזענבאהן-אנלעהען	137	—
ווייןצעהנט-אבלאָזונגס-אָבליגאַציאָנען	97	50
פֿאנדבריעפֿע דער אונגארישען באָדענ-קרעדיטס צו 5 אוי-האלב פּראָצענט	101	—
דער אונגארישען היפּאָטהעקען באנק צו 5½ פּראָצענט	101	75
דער אונגארישען אללגעמיינען באָדענ-קרעדיט-אַנשטאַלט צו 5½ פּראָצענט	98	50
דער אָסט-באהן	98	—
" נאָרד-אָסט-באהן	156	25

פֿרוכט- אונד מעהל-פּרייז-טאבעללע.

פּרייזע ווייצען	קוואַליטעט פּר. העקטאָל.	פּער 100 קילאָגראַמם
נאָרד-אונגארישער	75	.
" "	76	
" "	77	10.20—10.25
" "	78	10.30—10.35
" "	79	10.40—10.45
" "	80	10.55—10.60
" "	81	10.65—10.70
פּעסטער-באָדען	75	
	76	
" "	77	10.50—10.55
" "	78	10.60—10.70
" "	79	10.75—10.85
" "	80	10.90—10.95
" "	81	11.——11.05
טהייס	75	.
" "	76	.
" "	77	10.55—10.60
" "	78	10.65—10.75
" "	79	10.80—10.90
" "	80	10.95—11.—
" "	81	11.05—11.10
וויעסעלבורגער	76	
" "	77	10.50—10.55
" "	78	10.60—10.70
" "	79	10.75—10.85
" "	80	10.90—10.95
" "	81	11.——11.05

פּרייזע	קוואַליטעט פּר. העקטאָל.	פּער 100 קילאָגראַמם
קאָרן	70 —	7.90—7.70
גערסטע מאלץ	62	—
" פֿוטטער	62	7.30—7.10
האַפֿער	40	6.80—6.40
קוקורוץ באנאטער	75	6.85—6.75
אַנדערע	73	6.80—6.75
הירזע		— —

	פּער הערבסט	פּער 100 קילאָ
ווייצען	"	10.87
	"	—.—
קוקורוץ	"	—.—
גערסטע	"	—.—
האַפֿער	"	—.—
	"	6.94
		—.—
רעפּס		—.—

זאַק מעהל		פֿל.	קר.
דער זאַק צו 100 קילאָגראַמם מיט זאַק פּרייא באָהן.	נוממער 0	20	—
	" 1	19	50
	" 2	18	80
	" 3	18	30
	" 4	17	60
	" 5	16	60
	" 6	15	40
	" 7	14	40
	" 8	13	40
	8½	12	—
שפּיריטוס: אַלטע מעטהאָדע פּריטערקשטע		34	—
" נייע " קאַרטאָפֿפֿעל		32	25

Eigenthümer und verantwortlicher Redakteur: M. REIS.

Budapest, 1883. — Druck v. M. Burian, Waitznerboulevard.

דען איך פאר איינעם יודישען ריכטער לייסטען. אללע אפפעללאציאָנען האלפען איהם ניכטס. — דער צווייטע פאלל וואר אין עססעג (סלאוואָניען), וואָ דער אידס-פערווייגערער פאָם געריכטסהאָפע עבענפאללס צו איינער געלד-שטראפע אין דער האהע פאן 100 גולדען פערורטהיילט וואורדע. דיעזע פערורטהיילונגען וואַרען געוויס האבסט גע-רעכט, דא זיא דער „גלייכבערעכטיגונג" דער יודען פאללקאָממען ענטשפראכען. פאר דער „גלייכבע-רעכטיגונג" דורפטע קיין יודע ריכטער זיין, וועגן אין יודע אלזאָ יעטצט היע אונד דא מיט זיעם ריכטער-אמט בעקליידעט ווירד, זאָ איזט דיעס עבען דיא נאטירליכע פאלגע דער „גלייכבערעכטיגונג". זאָ ליעגט עס אבער וואָהל איף דער האנד, דאס נין ניכט יעדער ערסטע בעסטע קאָממען אונד זאגען קאנן: „איך לעגע פאר איינעם יודישען ריכטער קיי-נען אייד אב!" — אים זאָ איננאנגענעהמער וואורדען וויר פאן איינער אגראמער דעפעשע פאם 12. דיעזעס בעריהרט, וועלכע וויא פאלגט לייטעט: „העדר בארטהאלאָוויטש, דער פאָם עססעגער געריכטס-האָפע צו איינער געלד-שטראפע אין דער האהע פאן 100 גולדען פערורטהיילט וואורדע, וויל ער זיך ווייגערטע, פאר איינעם יודישען ריכטער איינען אייד אבצולעגען, ערלעגטע וואָהל דיעזע סוממע, אפפעללירטע יעדאָך אן דיא באנאל-טאפעל (דיא צווייטע אינשטאנץ פיר קראָאציען אונד סלאוואָניען), וועלכע דאס אורטהייל דעם עססעגער געריכטס-האָפעס פערוואַרף אונד אנאָרדנעטע, דאס באר-טהאלאָוויטש זיינען אייד פאר איינעם כ ר י ס ט-ל י כ ע ן ריכטער אבלעגע!" — דיא צווייטע אינ-שטאנץ צייגטע זיך דא אלזאָ וועניגער ליבעראל אלס דיא ערסטע אינשטאנץ! מאגליך, דאס זיא ווירקליך איינען געוויססענסצוואנג דארין ערבליקטע, וועגן יע-מאנד גענאטהיגט ווירדע, איינען כריסטליכען אייד פאר איינעם יודישען ריכטער צו לייסטען; וואס ווירד אבער דיא באנאל-טאפעל מאכען, וועגן אין יודע ער-קלערען זאללטע, עס זייא פיר איהן אין געוויססענס-צוואנג, איינען אייד פאר איינעם כריסטליכען ריכ-טער אבצולעגען? ווירד זיא איך אין דיעזעם פאללע פערפיגען, דאס דער יודע זיינען אייד נור פאר איי-נעם יודישען ריכטער אבצולעגען בראבע? — זאָ ווירד דיעס געוויס ניכט זאגען. — נין פראגען וויר אבער: וואָ בלייבט דאנן דיא גלייכבערעכטיגונג? — וויר האבען היעביא ניכט דיא גלייכבערעכטיגונג דער יודישען אונד כריסטליכען ריכטער אים זיננע, זאנדערן דיא גלייכבערעכטיגונג דער יודען מיט דען כריסטען איבערהויפט! וועגן מאן דיא כריסטען פאר יעדעם אנגעבליכען געוויססענס-צוואנג שיטצט, זאָ מיס דיעס איך בעציגליך דער יודען געשעהען! — לייזער, לייזער! עקסיסטירט עבען נור איינע גלייב-בערעכטיגונג דער יודען אונד ניכט איך איינע גלייב-בערעכטיגונג דער יודישען קאָנפעססיאָן אונד היע-רין ליעגט לײדער איין גראָסעס איבעל, וועלכעס דאָך בעזייטיגט ווערדען מיססטע:

*(וויעדער נאכגיעהען צו דען יודענ-קראַוואללען אים פרעסבורגער קאָמיטאטע.) אים פרעסבורג ווירד פאָם 12-טען דיעזעס פאָלגענדעס בעריכטעט: היינטע האט דער היעזיגע געריכטס-האָף דאס אורטהייל געפאללט געגען דיא טהייל-נעהמער אן דען יודענ-קראַוואללען אים אָרטע מאָר-דיאר-בעל. — אים דער אנקלאגע-שריפט דעס שטאאטס-אנוואלטעס געהט פאָלגענדער טהאט-בעשטאנד הערפאָר: „אם אבענד דעס 1-טען אָק-טאָבער 1882 בעגאב זיך איינע גראָסע אנצאהל פאָן בייערן, זוגנער אונד פריבענה, אין דאס ווירטהסהויז דעס אראָלף רייזנער, וואָ דיא בייערן-בורשע סעמע-לא אונד מאשאָויסקי אונטער דראָהונגען בראנט-ווין פערלאנגטען, דען זיא געמיינשאפטליך מיט דען איבריגען אים ווירטהסהויזע אנוועזענדען בייערן אויסטראנקען. אלס שפעטער פאנדורען אים ווירטהס-הויזע ערשיענען וואַרען, דא מאכטען זיך דיא בייערן שנעלל אים דעם שטויבע. זיא גינגען יעדאָך ניכט היים אין איהרע וואָהנונגען, זאָנדערן אין דאס ווירטהס-הויז דעס הייניך רייזנער, וואָ זיא עבענ-פאללס אונטער דראָהונגען בראנטוויין אונד ציגאר-רען פאָרדערטען. איין געוויססער ק י ק נ י זעטצ-טע זאָגאר דעם רייזנער איין מעססער אן דיא שטיר-נע, ביז איהם איינע גראָסע פלאשע בראנטוויין געריכט וואורדע, דיא ער אבער צו באָדען שליי-דערטע, זאָ דאס זיא אין טריממער שטיקע צערשעלל-טע. עס וואר בערייטס 11 אוהר נאכטס, אלס דער ריכטער ערשיען אונד דיא לייטע צום אויסאיינאנ-דערגעהען אויפפאָרדערטע. דאָך דיעזע געהאָרכטען ניכט, זאָנדערן בליעבען ביז צום העללען מאָרגען אים ווירטהס-הויזע. — אם 8-טען אָקטאָבער ווימ-דערהאָלטען זיך דיא יודענ-קראַוואללע. דיעסמאל ערשיענען דיא בייערן ביים יודישען קויפמאננע מאָקס ווייס. יאָהאנן באטוסקא פערלאנגטע פאָן איהם אונטער דראָהונגען ציגאררען. דא ווייס זעהר איינגעשיכטערט וואר, גאב ער דאס פערלאנגטע אהנע ווידערשטאנד. אלס יעדאָך עטוואס שפעטער איך איין אנדערער בייער ערשיען אונד עבענפאללס אונטער דראָהונגען ציגאררען פערלאנגטע, זאָ פאס-טע זיך ווייס אונד וואָללטע צום אָרטס-ריכטער איי-לען. דא וואַרף זיך יעדאָך יאָהאנן באטוסקא איף ווייס אונד בעגאנן איהן צו ווירגען. ווייס ענט-וואנד זיך מיט פיעלער מיהע דען הענדען זיינעס אנגרייפערס אונד איילטע צום ריכטער. אלס דיעזער נין מיט ווייס אין דאס געוואלב קאם, דא וואַרען דיא בייערן מיטטלערווייל פאָן דא שאָן פערשוואונדען אונד זעטצטען איהרע קראַוואללע ווייטער ביים אראָלף רייזנער פאָרט, וואָ זיא דעססען פרויא אונד טאָכטער לעבענסגעפעהרליך בעדראָהטען. אם אבענדע דעסזעלבען טאגעס ערשיען מיליטער אין מאָרדיאר-בעל. דער לייטנאנט וואָללטע דען יאָהאנן באטוסקא פערהאפטען, טראָטע זיך אבער ניכט, וויל שטעפאן באטוסקא דראָהטע, אין דיעזעם פאללע נאכטרעגליך דען גאנצען אָרטס-פאָרשטאנד צו ער-מאָרדען. — דער שטאאטס-אנוואלט פערלאנגטע דיא שטרענגסטע בעשטראפונג דיעזער קראַוואלל-מאכער. דער געריכטסהאָף פערורטהיילטע נין צוויא טהיילנעהמער אם קראַוואללע צו יע איינעם מאָנאטע, דען יאָהאנן באטוסקא צו צוויא מאָנאטען, דען שטעפאן באטוסקא אונד קאָקיי צו יע זיעבען מאָנאטען קערקער. — וויא מאן זיעהט, איזט דאס אורטהייל דעם געריכטסהאָפעס אנגעזיכטס זאָלך שווערער פערברעכער גאר צו מילדע אויסגעפאל-לען. דאס מיססטען דיא פערורטהיילטען וואָהל איך זעלבסט עמפפונדען האבען, דא קיינער דערזעלבען געגען דאָז אורטהייל אפפעללירטע.

*(מוזיק- אונד געזאנג-רע-וואָלוציאָן.) אין דער שטאדט סאבאדקא (באטשער קאָמיטאט) געהט עס יעטצט גאר פירכ-ליך צו. אין נר׳ 67 אונזערעס בלאטטעס בעריכטע-טען וויר איבער איינע דאָרטיגע זעהר אויפגערעגטע שטאדט-רעפּרעזענטאנצ-זיטצונג וועגען דער „האָב-ווייבטיגען פראגע": אָב אין יודישער מוזיקער אים קירכענ-כאָר מיטווירקען דאַרף — אונד יעטצט ווע-דער מיססען וויר איינען פירכטערליכען שקאנדאל מעלדען, דער אין דער סאבאדקאער סינאגאגע ווע-גען איינעם זענגערס, קאנטארס אָדער חזן׳ס ענט-שטאנד. וויר גלייבטען אנפאנגס, דער סאבאדקאער יודישע פאָרשטעהער וואָללטע דען דאָרטיגען קא-טהאָליקען אין „שפּיטצעל" פערזעטצען אונד איינען טראָטין שפּיעלען. דיא קאטהאָליקען נאהמען נעמ-ליך איינען יודישען מוזיקער אין דיא קירכע — אונד זאָמיט וואָללטע דער „ראש הקהל" איינען כריסט-ליכען זענגער פיר דיא סינאגאָגע נעהמען. דאס זיך יא שאָן דיעזער פאלל איינמאל אין „העלעמע" ער-איינגעט. דער ראש הקהל האָרטע, דאס מאן אין איינער קירכע דען היילגען „שם" אויפגעשריעבען — אונד ער צאהלטע דיא קירכע דאמיט אים, אינדעם ער אין זיינער סינאגאָגע דען כריסטען צו טראָטין איינען „צלם" אויפשטעללטע. אבער עס האנדעלט זיך היער אים עטוואס גאנץ אנדערעס. דער אלל-געוואלטיגע ראש הקהל האט נעמליך קראַפט זיינער אויטאָנאָמיע איינגעמעכטיג׳ דעם ביים עולם זאָ בע-ליעבטען חזן דען אבשיעד געגעבען, אונד ער בע-שטעללטע פיר שבועות, אהנע וויססען דער גע-

---

וועלכע איך נור דען נאמען „שבתי" אויסשפרעכען ווירדען! שבתי אונד זיינע אנהענגער פערפאסטען נין איין ספר „בהדותא דמהימנותא", וועלכעס אונטער אללען יודען פער-טהיילט וואורדע אונד דעססען אינהאלט פאָלגענדער וואר: „שבתי מוסטע צום שיינע דען מאָהאממעדאנישען גלויבען אנגעהמען, אום איך דיא מאָהאממעדאנער צום יודענטהומע צו בעקעהרען!"

אלס דער סולטאן דעם שבתי וועגען דיעזעס ספר פאָרווירפע מאכטע, דא זאגטע איהם שבתי: „איך וויל מיט דען יודען נור דעסהאלב וויעדער פערקעהרען, דאמיט איך דיעזעלבען צור אננאהמע דעם מאָהאממעדאנישען גלויבענס בעוועגע!"

מעהרערע יודישע געמיינדען אין נאָרד-אפריקא גלויב-טען עבענפאללס ווייטער אן שבתי אונד פערוואנדעלטען דען „תשעה באב" אין איינען יום טוב.

שבתי וועלכער וואורדע דורך דיעזע פיעלען פאָר-פאללע פערדריקט, דאס איינמאל בעשימפפטע ער דאס יודענטהום אונד דאס זאָגאר מעהרערע יודען ביים דער טיר-קישען רעגירונג פערראטהען, דאס אנדערעמאל וויעדער מאכטע ער „מנין" מיט זיינען יודישען אנהענגערן, זאגטע „תהלים" אונד „תפלות", היעלט פאָרלעזונגען איבער דעם „זהר", ליעס אים דער תורה פאָרלעזען אונד וועהלטע היעצו אפפטערס זעלבסט יונג-פרויען אויס. אין פאָלגע דיעזעס הייפיגען אומגאנגעס מיט יודען וואורדע דער סולטאן איבער שבתי צאָרניג אונד ער פערבאננטע איהן. אינדעססען הייראַ-טעטע שבתי צולעטצט נאָך איינע יודישע פרויא, דיא טאָכ-טער איינעם יודישען געלעהרטען, נאמענס ר׳ יוסף פילאָזאָף, אויס סאלאָניקי. אלס דיא טירקישע פאָליציא איהן דאביא ערטאפפטע, וויא ער וויעדער ביים „מנין" מיט דען יודען גע-בעטעט, וואורדע ער נאך דולציגנאָ אין נאָרד-אלבאניען, וואָ דאמאלס גאר קיינע יודען וואָהנטען, פערבאנט, אונד דאָרט מוססטע שבתי ביז צום ענדע זיינעס לעבענס פערבלייבען. היער שטארב שבתי אים יאהרע 1676 אם יום הכפרים.

מערקווירדיגערווייזע שטארב איך שפינאָזא פינף מא-נאטע דאראוף. איך היער צייגטע עס זיך, וויא שטארק דאס יודענטהום איזט, דעם איך דיא העפטיגסטען שטירמע ניכט בייקאָממען קאָננען. צוויא זעהר געפעהרליכע מענשען בע-שטירמטען דאמאלס דאס יודענטהום, אום עס ניעדערצורייס-סען: ברוך שפינאָזא מיט זיינער פילאָזאָפיע אונד שבתי מיט זיינער „קבלה". שפינאָזא קאָננטע דעם יודענטהומע ניכט זאָ שעדליך זיין וויא שבתי, דענן זיינע פילאָזאָפיע וואורדע דא-מאלס אונד ווירד איך היינטע פאָם פאָלקע ניכט פערשטאנ-דען. עס קאָממט דאָך איבעראלל נור איף דיא פאָלקס-מאססע אן. שבתי׳ס שווינדעל אבער האטטע פיר דיא פאָלקסמאססע איינען אנגענעהמען קיטצעל, איינען ריין איף דיא אנקינפט דעם „משיח" אונד איף דיא באלדיגע ערלאָזונג האָפפטע יעדער, אונד וואס מאן האָפפט אונד ווינשט, דאס גלייבט מאן איך. וואס וואונדער אלזאָ, דאס שבתי זאָפיעל אנהענגער האטטע, דא דאָך אללע צייכען איבער „משיח" דאמאלס זאָ ציעמליך איינטראפען! גלייבטען יא דאָך בעריהמטע יודישע געלעהרטע אונד פילאָזאָפען אן איהן. — עס איזט נור צו בעוואונדערן, דאס ר׳ יעקב יעשפיריטש אן דענזעלבען ניכט גלייבטע! — מאן פירכטעטע דאמאלס, דאס פיעלע יודען אין פאָלגע דיעזער ביטטערן ענטטייזונג איהרעם גלויבען אבטריננינ ווערדען; אבער, וויא געזאגט, דאס יודענטהום טראָטצט אללען שטירמען. צור כריסטליכען רעליגיאָן וואר דאמאלס קיין יודע איבערגע-טען, זאָנדערן בלאָס איינינע וועניגע יודען זעטצטען דען טורבאן איף אונד בעקאננטען זיך היעמיט צור מאָהאממעד-דאנישען רעליגיאָן. —

XXX — „יאָזעף טאָמקינס.

קעהרען וויר נין צו אונזערער געשיכטע צוריק — אונד זעהען וויר פאָרלייפיג, וואס מיט יאָזעף טאָמקינס גע-שעהען. אונזערע לעזער ווערדען זיך וואָהל אן דיעזען שיינ-היילינען אינדעפענדענטען ערינגערן, דער פאָרטווערענד נור ביבלישע זעטצע געשפּראָכען אונד דאביא איין הורכ-טריעבענער שפּיטצביבע וואר. אלס דיא קראָמוועללישען וועגען פירכט פאָר געשפּענסטערן דאס שלאָסס פערליעסען, בליעב אינדעססען טאָמקינס אלס שפּיאָן צוריק. ער וואוסטע זיך ביים דען לייטען דעס סיר הענרי לעע איינצישמייכעלן אונד זיך זאָ צו שטעללען, אלס וועדע ער איינענטליך איין טרייער אנהענגער דעס קאָניגס, אונד אום עבען דען ראָיא-ליסטען דיענען צו קאָננען, טראַט ער צום שיינע אונטער דיא קראָמוועללאנער. דער קראָמוועללישע גענעראל האר-ריזאָן וויעדער פאנד אין איהם דאס בעסטע וועקצייג צום שפּיאָנירען אים שלאָססע. מאן וואוסטע דא אים שלאָססע וואָהל אללעס מאָגליכע אנצוגעווענדען, דאמיט טאָמקינס קיי-נע אהנונג האבע, ווער דער פרעמדע נאמע קאַרנאַ וואַר; אבער דער שלאָסס-אויפזעהער יאָקאָלין מערקטע, דאס זיך טאָמקינס איממער געראָדע אין יענער געגענד הערומ-געשליכען, אין וועלכער קאַרנאָ (נעמליך קאָניג קאַרל II) איינקוואַרטירט וואר. —

(פאָרטזעטצונג פאָלגט.)

דיא ליבע גאנין אללײן הינטער דיא סינאגאגע אונד דאנן אין דיא טהיים טראגען צו קאננען.

דאריף אנטװארטעטע דער קראנקע שוחט סאלאמאן שװארץ: „זיא האבען רעכט, איך האבע ניכט דיא װאהרהײט געזאגט, עס װאר אללעס ערדיכטונג אונד פאנטאזיע; דענן זײטדעם איך אים געפענגניססע בין, בין איך אימטער אללײן. דיעזע אײנזאמקײט האט מײנע פאנטאזיע ערדעגט אונד מײנע קראנקהײט פערשלימטערט. דער מיך בעזוכענדע ארצט האלט מיך פיעללײכט פיר געזונד, דא ער מיר קײנע מעדיצין פערשרײבט; אבער איך פיהלע, דאס איך עס דא אין דיעזעם אונגעזונדען קערקער ניכט לאנגע אויסהאלטען װערדע. איך דאכטע: דוא װירסט יא אהנעדין באלד שטערבען, זאגע, דאס דוא דער מארדער ביזט אונד רעטטע דאמיט דײנע גלײבענס-גענאססען פאר דען פיעלען קװעלערײען. דאמיט דאהער, װענן איך שטערבע, מײן טאד פאן נוטצען זײא, האבע איך מיר יענע געשיכטע אויסגעדאכט. דא איך יעטצט אבער זעהע, דאס מאן מיר דיעזע געשיכטע ניכט גלײבען װילל, ציעהע איך זיא צוריק אונד בעקענגע, דאס קײן װארט דאפאן װאהר איזט, דענן איך האבע דיא עסטער שאלמאשי ניע געזעהען אונד קאננטע זיא דאהער אויך ניכט טאדטען!"

פערשיעדענע נײאיגקײטען.

* („פינגעטלענשעג" געגען דיא געמײנדע-אויטאנאמיע.) דאס פאן װערהאװאי רעדיגירטע בלאטט „פינגעטלענשעג", װעלכעס מעהר קײנע ניען בלוט-בעשולדיגונגס-געשיכטען אויפטישען קאנן, בעשטרעבט זיך נונמעהר, דיא „אויטאנאמיע" דער ארטהאדאקסען געמײנדען שאנונגסלאז אנצוגרײפען. אין דער געסטריגען נוממער ברינגט נעמליך „פינגעטלענשעג" אײנע לאנגע קארעספאנדענץ אױס טיסא-פירעד, דערען הױפט-אינהאלט װיא פאלגט לױטעט: אין געװיססער יאזעף ברױן אין טיסא-פירעד װאהרטע מיט דער דארטיגען אויטאנאמען יידישען ארטהאדאקסען געמײנדע אין אײנען פראצעס פערװיקעלט װעגען אירגענד אײנער אברעכנונג. יאזעף ברױן פערקלאגטע נון דיא געמײנדע בײם העװעשער בעצירקס-געריכטע. דער געמײנדע-פארשטאנד ליעס נון דען יאזעף ברױן פאר זיך לאדען אונד פעראורטהײלטע איהן צו אײנער געלד-שטראפע אין דער האהע פאן 11 גולדען אונד אײניגען קרײצערן אונד צום פערלוסטע אללער רעכטע אלס געמײנדע-מיטגליעד פיר דיא דױער פאן דרײא יאהרען. — דאס היעריבער אויפגענאממענע פראטאקאלל לױטעט װיא פאלגט: „יאזעף ברױן האט דאדורך, דאס ער זיך אן אײן פרעמדעס געריכט געװענדעט, דיא שפעציאל-שטאטוטען דער געמײנדע פערלעטצט, דא עס אײנע שמאך אונד שאנדע איזט, מיט הינטאנזעטצונג דער געמײנדע-אויטאנאמיע זיך אן אײן פרעמדעס געריכט צו װענדען. זא בעשלאס דער געמײנדע-פארשטאנד דיא בעשטראפונג דעס יאזעף ברױן, זאללטע ער דיא איבער איהן פערהענגטע געלד-שטראפע ניכט זאגלײך ערלעגען, זא װירד דיעזעלבע אױף זײנען סינאגאגען-זיטץ אינטאבולירט." — געגען דיעזעס פארגעהען דעס געמײנדע-פארשטאנדעס װענדעטע זיך יאזעף ברױן אן דען שטוהלריכטער. דיעזער װיעז יעדאך דען קלעגער מיט דעם בעשײד אב, דאס דיא אנגעלעגענהײט אין דען קרײז דער געמײנדע-אויטאנאמיע געהארע, אין װעלכע קײנע אויסװערטיגע בעהארדע זיך הינײנמענגען דירפע. — געגען דיעזען בעשײד נון אפפעללירטע יאזעף ברױן אן דען װיצע-געשפאן, װעלכער פאם געמײנדע-פארשטאנדע אללע אױף דיעזע אנגעלעגענהײט בעציגליכען אקטענשטיקע אבפערלאנגטע. דיא אקטענשטיקע זינד אללע אין יידישען לעטטערן געשריעבען. דיא פאראגראפען 9 אונד 10 דער געמײנדע-שפעציאל-שטאטוטען, אױף גרונד דערען דער פארשטאנד איבער יאזעף ברױן דיא ערװעהנטע דאפפעל-שטראפע פערהענגטע, לױטען װיא פאלגט: „פאראגראף 9. דיא קולטוסשטײערן װערדען אלליעהרליך פעסטגעשטעללט. דער געמײנדע-פארשטאנד איזט דאצו בערופען, דיא רעפארטירונג דער קולטוסשטײערן אױף דיא אײנצעלנען מיטגליעדער פארצונעהמען." — פאראגראף 10. „דיא מיטגליעדער דער קולטוס-געמײנדע אונטערװערפען זיך, אים פאללע אונטער איהנען אין געלד- אדער זאנסטיגען אנגעלעגענהײטען אײן שטרײט ענטשטעהט, דער ענטשײדונג דעס געמײנדע-פארשטאנדעס. זיא דירפען זיך צור שליכטונג איהרער שטרײטיגקײטען ניע אן אײן פרעמדעס געריכט װענדען!" — זא זאללען נאך „פינגעטלענשעג" דיא ערװעהנטען צװײא פאראגראפען אנגעבליך לױטען, װעגען דערען פערלעטצונג יאזעף ברױן פאם געמײנדע-פארשטאנדע בעשטראפט װאורדע. „פינגעטלענשעג" שלאגט נון פירכטערליכען לערם דאריבער, דאס מאן אײן „אונגארישעס" געריכט פיר אײן „פרעמדעס" געריכט בעצײכנעט, אונד דאס דער טיסא-פירעדער יידישע געמײנדע-פארשטאנד עס אלס אײנע „שמאך אונד שאנדע" בעצײכנעט, דאס יאזעף ברױן אין זײנער שטרײט-אנגעלעגענהײט אן אײן ארדענטליכעס פאטערלענדישעס געריכט זיך געװענדעט האט! „פינגעטלענשעג" זאגט, דאס דיא ארטהאדאקסען יידען דורך איהרע „אויטאנאמיע" דיא בעשטעהענדען לאנדעס-געזעטצע אונד דאס בירגערליכע רעכט אויסשפיעלען, װעלכעס „אונפוגע" אין ענדע געמאכט װערדען מוס! — עס ליעגט אפפען אױף דער האנד, דאסס דאס גאנצע נור אײנע באזװילליגע פערלײמדונג איזט. ערסטענס איזט עס אוממעגליך, דאס דיא שפעציאל-שטאטוטען דער טיסא-פירעדער ארטהאדאקסען געמײנדע דיא בעשטיממונג ענטהאלטען זאללען, דערגעמעס דיא אײנצעלנען מיטגליעדער, אים פאללע געלד-שטרײטיגקײטען אונטער איהנען אױפטױכען, זיך דער ענטשײדונג דעס געמײנדע-פארשטאנדעס אונטערװערפען מיססען אונד זיך ניכט אן דאס ארדענטליכע געריכט װענדען דירפען; דא האט „פינגעטלענשעג" געװיס אײנע פרעכע ליגע געשריעבען, װאס בײא דיעזעם יידען-פרעססעריישען שמוטצ-בלאטטע װאהל ניעמאנדען בעפרעמדען װירד. געלד-זאכען געהארען ענטשײדען ניכט צור געמײנדע-אויטאנאמיע. צור ענטשײדונג פאן געלד-שטרײטיגקײטען איזט עבען דאס ארדענטליכע געריכט פארהאנדען. אנדערס פערהאלט עס זיך יעדאך מיט דער רעפארטירונג פאן קולטוס-שטײערן. דא האנדעלט עס זיך װאהל אױך אום אײנען געלד-פונקט, דער אבער טראטצדעם אונד אללעדעם אין דען רעכטסקרײז דער געמײנדע-אויטאנאמיע געהארט. דא דארף זיך קײנע פרעמדע בעהארדע, אדער זאגען װיר ליעבער, קײנע „אויסװערטיגע" בעהארדע הינײנמענגען, אונד צװאר קײנע פאליטישע אונד אױך קײנע געריכטס-בעהארדע! דאס װירד האפפענטליך אױך דער װיצע-געשפאן אײנזעהען. אונד זאללטע ער טראטצדעם געגען דען געמײנדע-פארשטאנד ענטשײדען, זא איזט יא דאס קולטוס-מיניסטעריום דא, װעלכעס איבער דיא געמײנדע-אויטאנאמיע צו װאכען האט, דאס דיעזע פאן קײנער זײטע פערלעטצט װערדע. דיא ענטשײדונג דעס קולטוס-מיניסטעריומס אין דיעזער אנגעלעגענהײט װירד האפפענטליך דעם שקאנדאלאזען לערם דעס „פינגעטלענשעג" אײן פיר אללעמאל אײן ענדע מאכען. װענן „פינגעטלענשעג" מיט זאלכען דוממהײטען געגען דיא יידען אױפטריטט, זא צײגט דיעס נור, דאס דיעזעס שמוטצ-בלאטט „פינגעטלענשעג" בעריהמט ציעמליך אבגעװירטהשאפטעט האט!

* (אײן כריסטליכער אײד פאר אײנעם יידישען ריכטער.) װיר האבען פאר װעניגען מאנאטען צװײא פעללע מיטגעטהײלט, װא כריסטען זיך װײגערטען, פאר אײנעם יידישען ריכטער דען געזעטצליך פארגעשריעבענען אײד אבצולעגען. דער אײנע פאלל װאר אין בערלין, װא אין געװיססער האפקא, אין פרײנד דעס אנטי-סעמיטישען האפפרעדיגערס שטאקער, דיא ערקלערונג אבגאב: עס זײא געגען זײנע רעליגיאזע איבערצײגונג, פאר אײנעם יידישען ריכטער אײנען כריסטליכען אײד אבצולעגען. האפקא װאורדע היערפיר צו אײנער עמפפינדליכען געלד-שטראפע פעראורטהײלט אונד מוסטע איבערדיעס ענדליך דאך

פאַלליעטאָן.

ריקקעהר דער יודען נאך ענגלאנד.

(67-טע פארטזעטצונג.)

אלס דיא נאכריכט פאן „שבתי צבי"ס איבערטריטט צום מאהאממעדאנישען גלױבען איבעראלל פערברײטעט אונד ניכט מעהר אבצולײגנען װאר, דא ערפאלגטע אײנע שרעקליכע ענטטײשונג אונד בעשעמונג. דער בעריהמטע ראבבינער פאן סמירנא, ר' חיים בנבנשת, דער מחבר דעס „כנסת הגדולה", װעלכער בײא שבתי צבי געהאלטען, פערגינג פאסט פאר רײע אונד שאאם.

דער סולטאן געדאכטע, זעמטליכע יידען זײנעס רײכעס, װײל זיא דען שבתי אין זײנעם רעבעללישען פלאן אונטערשטיטצטען, צו פערטילגען אונד דיא יידישען קינדער אונטער 7 יאהרען אים מאהאממעדאנישען גלױבען ערציעהען צו לאססען. אבער דיא מוטטער דעס סולטאנס מאכטע דיא אײנװענדונג, דאס דיא יידען אונשולדיג אונד נור אלס בעטראגענע צו בעטראכטען זײען. דער סולטאן געהארכטע זײנער מוטטער, דאך װאללטע ער 50 הױפט-ראבבינער הינריכטען לאססען, װײל דיעזע עס פעראבזױמט האטטען, דאס פאלק צו בעלעהרען. אינדעססען װאורדע דער סולטאן אויך פאן דיעזעם בעשלוססע אבגעבראכט, אונד דען יודען װאורדע ניכט אײנמאל אײנע געלד-שטראפע אויפערלעגט. דאפיר אבער הערשטע אונטער דען יודען זעלבער אײנע שרעקליכע פערװיררונג. דיא עהעמאליגען אנהענגער שבתי"ס װאורדען פאן דעססען געגנערן, דיא מאן פריהער אלס „כופרים" בעצײכנעטע, פארטװעהרענד פערשפאטטעט אונד בעלײדיגט, ביז ענדליך דיא ראבבינער בעשװיכטיגענד אונד פערמיטטעלנד דאצװישען טרעטען מוסטען. זיא בעדראהטען דעניעניגען מיט דעם באננע, דער אײנעם עהעמאליגען אנהענגער שבתי"ס דורך װארט אדער טהאט נאהע טרעטען זאללטע.

יעטצט זאללטע מאן נון גלױבען, דאס דיא געשיכטע מיט דעם פאלשען „משיח" שבתי צו ענדע איזט. אײן „משומד" װירד דאך ניכט אויך װײטער פיר אײנען „משיח" געהאלטען װערדען! אבער װענן זיך אײנמאל אײן װאהן אין מענשענקאפפען פעסטגעזעטצט, זא איזט דערזעלבע שװער הערױסצובריינגען. פיעלע זאגאר געלעהרטע לײטע, דיא אן שבתי גלױבטען, שעמטען זיך איהרער לײכטגלײביגקײט אונד װאללטען זיך דורכאױס ניכט איבערצײגען לאססען, דאס זיא, דיא געלעהרטען, אײנעם װאהנע נאכהינגען. פיעלע שבתי-אנהענגער זאגטען דאהער: דער װירקליכע שבתי זײא אין הימעל געשטיעגען, אונד דאס נור דער שאטטען פאן איהם אדער נאר אײנער אין באזער גײסט דיעזעס קאמאדיענשפיעל מיט דער אנגאהמע דעס מאהאממעדאנישען גלױבענס טרײבע. פיעלע װיעדער קליגעלטען פאלגענדע שפיטצפינדיגקײט הערױס: אױך אין פיעלע מאהאממעדאנער האבען זיך הײליגע זעעלען אונד גאטטליכע פונקען פעראירט. אום נון װיעדער דיעזע צור רײנסטען הײליגקײט הערױסצובריינגען, מוססטע שבתי עבענפאללס מאהאממעדאנער װערדען. יא, פיעלע האבען זאגאר דיעזע טהאט שבתי"ס דורך דיא „קבלה" אונד דען „זהר" צו רעכטפערטיגען געזוכט! — עס זינד בערײטס מעהר אלס 200 יאהרע, זײטדעם דיעס געשעהען — אונד מאן װירד עס קױם גלױבען, דאס נאך הײטצוטאגע אין דער טירקײא מעהר אלס 4000 אנהענגער דעס שבתי צבי עקסיסטירען, װעלכע דיעזען נאך אימטער פיר „משיח" האלטען. דיעזע סעקטע הײסט „דאלמעה".

אלזא, װיא געזאגט, נאך דעם איבערטריטטע שבתי"ס צום מאהאממעדאנישען גלױבען װאר דיא רוהע נאך לאנגע ניכט הערגעשטעללט. נעראדע דיא יידען אין סמירנא, אין דער געבורטס-שטאדט שבתי"ס, קאננטען זיך פאן איהרעם גלױבען אן שבתי ניכט אבברינגען לאססען: זיא זאגטען: עס מיססע דאך װאהל עטװאס אן שבתי זײן, דא אין איהם אללע צײכען איבער „משיח" זא זעהר איבעראײנשטיממטען.

דער נביא נתן העזתי ליעס פאן דמשק אױס אײן זענדשרײבען אן דיא יידען ערגעהען, אין װעלכעם דיעזע ערמאהנט װערדען, זיך ניכט דורך דען איבערטריטט שבתי"ס צום מאהאממעדאנישען גלױבען ענטמוטהיגען צו לאססען, דא אלל דיעס אײן טיעפעס געהײמניס זײא, װעלכעס אין קורצעם אפפענבאר װערדען װירד. עס מוססטע דא אללעס זא קאממען, װיא עס געקאממען איזט. זא װיא אײנסט משה רבינו אײנע צײט לאנג בײם קאניגע פרעה װײלען מוססטע אונד צװאר ניכט אלס יודע, זאנדערן צום שײנע אלס עגיפטער — עבענזא מוס „משיח" בײם סולטאן אײנע צײט שײנבאר אלס מאהאממעדאנער לעבען. שבתי מוס אלס מאהאממעדאנער דיא פערלארענען זעעלען, דיא אויך אין דען טירקען שטעקען, בעפרײען, דיא געװיססערמאססען אויסגינגען אונד זיא דער רײנען אורקװעללע װיעדער צוריקפיהרען. דאדורך עבען בעפארדערע ער אם װירקזאמסטען דאס מעססיאנישע רײך, אינדעם ער דיא זעעלען אין אללען קרײזען ערלאזע.

אין סמירנא האט מאן זאגאר אויך נאך דעם איבערטריטטע שבתי"ס צום מאהאממעדאנישען גלױבען פיר שבתי אין דער סינאגאגע אפפענטליכע געבעטע אבגעהאלטען לאססען, דאהער מוססטען דיא ראבבינער טהאטקרעפטיג אײנשרײטען אונד איבער אללע יענע דען „חרם" אױסשפרעכע